

Eugeniusz Szymik, Urszula Stopa

Powtórz... i... zapamiętaj! : propozycja lekcji powtórzeniowej ze składni w gimnazjum

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (26-27), 154-157

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Powtórz... i ... zapamiętaj! (propozycja lekcji powtórzeniowej ze składni w gimnazjum)

Celem kształcenia polonistycznego w gimnazjum jest między innymi „zdobycie przez młodego człowieka praktycznej umiejętności swobodnego i skutecznego posługiwania się językiem w mowie i piśmie”¹. W podnoszeniu sprawności językowej uczniów kładzie się nacisk na poprawne budowanie zdań, przemyślane komponowanie całego tekstu, bezbłędną ortografię i interpunkcję oraz umiejętność odpowiedniego formułowania myśli w zależności od sytuacji komunikacyjnej².

Nieulegają jednak wątpliwości, że uczniom sprawia trudność rozumienie, przyswajanie i zastosowanie podczas ćwiczeń na lekcjach z nauki o języku omawianych przez nas w niniejszym artykule programowych treści z zakresu składni.

Z praktyki dydaktycznej wynika wniosek, iż nie wszyscy wychowankowie zdają sobie sprawę z faktu, że umiejętność przestankowania jest świadectwem logicznego myślenia, natomiast niewłaściwe użycie znaków interpunkcyjnych może na przykład całkowicie zniekształcić sens napisanego tekstu, a także stać się przyczyną zakłócenia komunikacji. Ilustruje to następujący przykład:

- 1) Do pokoju weszła starsza dama na głowie miała kapelusz z bukietem kwiatów.
- 2) Do pokoju weszła starsza dama na głowie, miała kapelusz z bukietem kwiatów.

Jak widać, niektóre błędy uczniowskie utrudniają w pewnym stopniu zrozumienie sensu.

Największe dylematy budzi stawianie lub brak przecinka przed spójnikiem a. Tutaj uczniowie nie potrafią rozróżnić zdań przeciwstawnych od łącznych. Przykładowo:

- 1) Kowalscy sprzedali stary samochód a kupili nowy.
- 2) Marta poszła do kina, a Jacek pojechał do babci.

Kolejnym z nagminnie popełnianych przez gimnazjalistów błędów jest nieumiejętność rozróżniania zdań wynikowych od podrzędnych.

¹ Program nauczania Język polski dla klas I – 3 „Świat w słowach i obrazach”. Opracowali członkowie Stowarzyszenia Nauczycieli Polonistów: T. Bugajska, M. Gudro, M. Małachowska, E. Tomińska, G. Witak – Wcisło, T. Zawisza - Chłebowska, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne S. A., Warszawa 1999, s.8.

² Por. *ibidem*, s. 8.

Zaprezentowane podczas lekcji, podsumowującej dział programowy „Składnia”, ćwiczenia stanowiły atrakcyjną formę nauki, łączyły bowiem przyjemne z pożytecznym.

Zostały one ułożone według stopnia trudności i uczyły logicznego myślenia.

Nadmienić należy, iż zaproponowane ćwiczenia wykorzystano w celu sprawdzenia umiejętności ucznia oraz operatywności jego wiedzy, np. tworzenie zdań, przekształcanie wypowiedzi w wypowiedzenia o podobnej treści, uzupełnianie zdania złożonego wypowiedzeniem składowym. Dzięki tym ćwiczeniom młodzież dostrzegła również stylistyczne możliwości środków składniowych (np. dla osiągnięcia zwięzłości wypowiedzi).

Temat: Powtór... i ... zapamiętaj!

Cele operacyjne:

a) uczeń wie: co to jest zdanie pojedyncze i wypowiedzenie złożone, jakie są rodzaje zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie oraz wykresy tychże zdań;

b) uczeń potrafi: narysować wykres podanego wypowiedzenia, zamienić zdanie pojedyncze na zdanie złożone oraz zdanie złożone na wypowiedzenie z imiesłowowym równoważnikiem zdania, postawić przecinek we właściwym miejscu w zdaniu i w wypowiedziach pisemnych, zastosować różne rodzaje wypowiedzi we wskazanej formie wypowiedzi (np. notatce).

Cele wychowawcze: umiejętność współpracy w grupie.

Metoda: ćwiczeń praktycznych

Formy: indywidualna, grupowa, zbiorowa

Środki dydaktyczne: skserowane zestawy ćwiczeń dla poszczególnych grup, kartoniki (białe i czarne) przygotowane przez uczniów w celu zasygnalizowania poprawnej i błędnej odpowiedzi

Przebieg lekcji:

I. UCZNIOWIE UMIEJĘTNIE POSŁUGUJĄ SIĘ TERMINOLOGIĄ PRZEDMIOTOWĄ

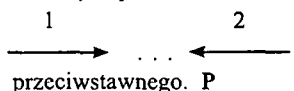
Minikartkówka

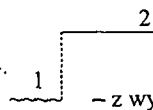
1. Wypowiedzenie, które zawiera dwa wypowiedzenia składowe (zdania lub równoważniki zdań) nazywamy ...*wypowiedzeniem złożonym*.

- Wypisz rodzaje zdań złożonych współrzędnie (*łączone, rozłączne, przeciwstawne, wynikowe*).
- W jakich rodzajach zdań złożonych współrzędnie stosujemy przecinek? (*wynikowe, przeciwstawne*).

Prawda – fałsz

- Zdanie pojedyncze zawiera dwa orzeczenia. **F**
- Zdanie okolicznikowe, przydawkowe, podmiotowe to przykłady zdań złożonych podrzędnie. **P**

-
 – to wykres zdania współrzędnie złożonego przeciwstawnego. **P**

-
 – z wykresu wynika, że wypowiedzenie składa się z dwóch zdań. **F**

Pytania uczniów
(praca w grupach)

Do otrzymanych terminów, zagadnień grupy układają pytania, reszta klasy na nie odpowiada.

- Wykres zdania złożonego współrzędnie wynikowego.
- Spójniki w zdaniu współrzędnym rozłącznym.
- Spójniki w zdaniu współrzędnym łącznym.
- Przecinek a wtrącenie w zdaniu złożonym.
- Zdanie podrzędne orzecznikowe.
- Zdanie podrzędne okolicznikowe.

II. UCZNIOWIE SAMODZIELNIE, SPRAWNIE I UMIEJĘTNIE STOSUJĄ ZDOBYTĄ WIEDZĘ

Praca w grupach

- Wstaw, gdzie trzeba, przecinek. Następnie narysuj wykresy podanych zdań.
 - ◆ Zanim słońce zaszło rozbiliśmy namioty.
 - ◆ Wczoraj spotkałem kolegę z którym kiedyś chodziłem do szkoły.
 - ◆ Krzyś rzetelnie przygotował się do sprawdzianu więc otrzymał bardzo dobrą ocenę.
- Podane zdanie pojedyncze zamień na zdanie złożone z podrzędnym przydawkowym. Pamiętaj o przecinku.

- ◆ Kierowca nie zauważył chłopca jadącego na rowerze.
 - ◆
3. Zdanie złożone podrzędnie zamień na wypowiedzenie złożone z imie-słowowym równoważnikiem zdania. Pamiętaj o przecinku.
- ◆ Kiedy odrobiła lekcje, poszła do koleżanki.
 - ◆

III. UCZNIOWIE POTRAFIĄ WYKAZAĆ PRAKTYCZNE MOŻLIWOŚCI ZASTOSOWANIA WIEDZY TEORETYCZNEJ

Polecenie:

Napisz notatkę informacyjną na temat dzisiejszej lekcji. Zastosuj różne rodzaje wypowiedzeń. Pamiętaj o zasadach używania przecinka.

Bibliografia:

- Bobiński W., Orłowa K., Synowiec H., *Sprawdziany dla gimnazjalistów. Język polski*, WSiP, Warszawa 2000.
- Jaworski M., *Podręczna gramatyka języka polskiego*, WSiP, Warszawa 1974.
- Orłowa K., Polański E., *Kształcenie językowe w klasach 4 – 8. Poradnik metodyczny*, WSiP, Warszawa 1993.
- Podracki J., *Dydaktyka składni polskiej*, WSiP, Warszawa 1989.
- Strutyński J., *Język polski. Gramatyka i ortografia. Podręcznik dla klasy ósmej szkoły podstawowej*, WSiP, Warszawa 1985.
- Stypka A., *Ćwiczenia gramatyczne w klasach 4 – 8*, WSiP, Warszawa 1987.

Summary

In the theoretical part of the article the reader will find information concerning pupils' problems connected with the domain of understanding and absorbing the syllabus contents of syntax (misunderstandings, mistakes associated with distinction between two kinds of coordinate clauses, the use of commas in front of connectors).

Practical part includes a project of the lesson revising the syntax in gymnasium in a written classwork, true – false exercises, work in groups which improves pupils' skill to make questions to different issues etc.